
”Fuskande forskare och lata lärare”

”Fuskande forskare och lata lärare” rubricerade Hufvudstadsbladet nyligen en artikel skriven av prorektor för Helsingfors universitet, professor Thomas Wilhelmsson. Artikeln, en förkortad version av hans festföredrag vid Vasa nations årsfest 26.2.99, är synnerligen angelägen och väcker hos läsaren blandade känslor. Den första reaktionen är naturligtvis ett förnekande. ”Fuskande forskare” kan väl inte påträffas hos oss? Men tyvärr är så inte fallet. Trots en allmänt god forskarmoral har inte heller vi besparats enstaka fall av fuskare, som väckt även massmediernas intresse. Lyckligtvis är de fall som uppdragats få och det lär inte finnas anledning till oro. Bakgrunden till Wilhelmssons artikel var ett avslöjande i Svenska Dagbladet, där man redogjorde för hur en docent manipulerat provsvar i sin bröstcancerforskning och tagit emot bidrag på 3,4 miljoner kronor. Ett dylikt kriminellt förfarande bör naturligtvis med alla medel stävjas.

Trots enstaka exempel på snedsteg inom den medicinska forskningen är det inte uppenbart fusk, som i dag utgör det största problemet. Det man snarare borde diskutera är en annan risk som blir alltmer påtaglig. Många forskare söker nämligen där det är lätt att finna i stället för att ge sig slag med nya svåra frågor. Man utformar sina forskningsprojekt på ett sådant sätt att man är säker på att få fram resultat inom utsatt tid i stället för att gå in på mer osäkra och kanske tidskrävande frågeställningar. Den allra mest banbrytande, innovativa medicinska forskningen är ju ofta osäker, och risken för att hela projektet går på grund är stor. Följden av en sådan utveckling kan vara att resultaten av forskningen är tämligen ointressanta, men leder för den enskilde forskaren till publikationer, kvantitativa meriter och hopp om nya stipendier och bidrag vid nästa stipendieutdelning.

Varför är trenden kvantitet framför kvalitet? Problemen ligger i de ekonomiska styrningsmekanismer som forskningen underkastats. Wilhelmsson nämner tre faktorer med potentiellt negativ

inverkan: den ökande betoningen av projektfinansiering, den växande graden av extern finansiering och den av undervisningsministeriet omfattade penningfördelningsmodellen. Medel beviljas på några år för forskningsprojekt, som i ansökningskonkurrensen ter sig mest lovande och med säkerhet leder till resultat. Med andra ord säkerhet framför osäkert sökande efter innovationer. Det är också givet att det är lättare att erhålla externa medel för tillämpad forskning med omedelbart nyttovärde än för sådan grundforskning som kan föra vetenskapen långa steg framåt men där resultaten är allt annat än säkra. Inom den penningfördelningsmodell undervisningsministeriet omfattar beaktar man vid fördelningen av resurser bara kvantitativa faktorer. Högskolorna får medel utifrån antalet producerade doktorsavhandlingar, inte utifrån avhandlingarnas kvalitet. Följden blir att det uppstår ett tryck mot en sänkning av de kvalitativa kraven. Forskare, som koncentrerar sig på enkla och snabba genomarbetade projekt med många publikationer anses produktiva, medan kolleger som bedriver egen forskning av djupgående betydelse utgör motsatsen och hämtar inga eller mycket litet pengar till institutionen.

Samma problem, dvs. kvantitet framför kvalitet, möter vi också i universitetsundervisningen. Merparten av universitetsanslagen fördelas utifrån undervisningsprestationer. Undervisningsministeriet köper av universiteten ett avtalat antal examina och betalar för dessa oberoende av kvalitet. Detsamma gäller den interna fördelningen av medel mellan fakulteterna inom universiteten. Följden är att det i resurshänseende är lockande att sänka kraven på resultaten, dvs. ge ut fler men sämre produkter som bättre balanserar budgeten. ”Lata lärare” kan paradoxalt bli mer produktiva än de flitiga lärarna, som satsar på bättre undervisning och effektivare handledning. Det tragiska i det här hänseendet är att scenariot ingalunda är fiktivt utan redan förekommer vid våra högskolor. En sådan trend kommer knappast att vara till gagn för landet och åtgärder bör vidtas för att

---

trygga en högklassig undervisning vid samtliga universitet i Finland.

Jag håller helt med professor Wilhelmsson om att vi borde stimulera en öppen debatt om universitetens värderingar, och det vore önskvärt att alla parter, forskare, lärare och studenter skulle engagera sig. Frågan är i vilken utsträckning vi skall hålla fast vid kunskapen som ett mål i sig, då detta mål inte helt och hållet ligger i linje med de uppställda ekonomiska resultatkriterierna.

Kvantitet eller kvalitet? Professor Wilhelmsson avslutar sin artikel med att referera vad Margaret Thatcher påstås ha sagt: "Ingen skulle ha kommit ihåg den barmhärtige samariten om han bara hade varit godhjärtad. Han hade pengar också." Å andra sidan är det lika viktigt att inse att ingen heller skulle ha kommit ihåg honom om han haft bara pengar.

Per-Henrik Groop